

รัฐศาสตร์กับวัฒนธรรม
Political Science and Culture

พระครูพิพัฒน์สุตคุณ, (ธัญพิสิษฐ์ เตชโร (จ๋านิล),
พระมหาเมธี จันทวิโส (เมธี ไวยุวัฒน์),
นพวรรณ ไชยชนะ, วิชิต ไชยชนะ และ มะลิ ทิพย์ประจง
วิทยาลัยสงฆ์เพชรบุรี

**PhrakhruPhiphatSutkun, (Thanpisit tachatharo (Jannil),
Phra Mahamethi Jantawaso (Methee Waiyuwat),
Noppawan Chaichana, Wichit Chaichana and Mali thipprajong**
Phetchaburi Monastic College
Corresponding Author, Email: thipprajongmali@gmail.com

บทคัดย่อ

กระบวนการทางการเมืองนับว่าเป็นบทบาทสำคัญ เนื่องจากเป็นวิธีการใช้อำนาจทางการเมือง ในการกำหนดกฎเกณฑ์ของข้อบังคับและกฎหมายเพื่อใช้ในสังคม ฉะนั้นกระบวนการทางการเมือง จึงเป็นกิจกรรมที่สลับซับซ้อน เพราะมีหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องหลายหน่วย แต่ละหน่วย มีความรับผิดชอบโดยเฉพาะ ซึ่งผู้มีอำนาจหรือผู้นำองค์กรทางการเมืองในการปกครองสังคมนั้น ๆ มีรูปแบบการปกครองที่หลากหลายในประวัติศาสตร์รูปแบบการปกครองของผู้กำหนดอำนาจทางการเมืองที่เก่าแก่ที่สุดได้แก่ พระมหากษัตริย์และข้าราชการ

คำสำคัญ: รัฐศาสตร์; วัฒนธรรม

Abstracts

The political process plays an important role. because it is a way of using political power in the formulation of rules, regulations and laws for use in society Therefore, the political process Therefore, it is a complex activity. Because there are many agencies involved, each unit has a specific responsibility. In which the powerful or the leader of a political organization to govern that society has various forms of governance in the history of the form of governance of the power-makers. The oldest political King and civil servants

Keywords: Political Science; Culture

บทนำ

กระบวนการทางการเมืองนับว่าเป็นบทบาทสำคัญ เนื่องจากเป็นวิธีการใช้อำนาจทางการเมือง ในการกำหนดกฎเกณฑ์ของข้อบังคับและกฎหมายเพื่อใช้ในสังคม ฉะนั้นกระบวนการทางการเมือง จึงเป็นกิจกรรมที่สลับซับซ้อน เพราะมีหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับหลายหน่วย แต่ละหน่วย มีความรับผิดชอบโดยเฉพาะ ซึ่งผู้มีอำนาจหรือผู้นำนโยบายทางการเมืองในการปกครองสังคมนั้น ๆ มีรูปแบบการปกครองที่หลากหลายในประวัติศาสตร์รูปแบบการปกครองของผู้กำหนดอำนาจทางการเมืองที่เก่าแก่ที่สุดได้แก่ พระมหากษัตริย์และข้าราชการ เมื่อพิจารณาจากมุมมองความหมายของ ธรรมาธิปไตย เราก็จะพบประเด็นปัญหา ความวิฤติของสังคมในทุกด้าน ดังที่ท่านพุทธทาส กล่าวว่า ศิลธรรม แพบการศึกษาเฟ็ด ประชาธิปไตยเพื่อยุชนฟุง การปกครองเฟือน การเมืองฟูป สังคมเฟื่อ เศรษฐกิจฟาม ศาสนาฟั้น วัฒนธรรมเฟี้ยว ประเทศชาติฟอน รัฐธรรมนูญฟาง ความเป็นไทยก็เฟื่อย ในที่นี้ผู้เขียนสรุปรวมว่า เป็นวิฤติจิตวิฤญาณของมนุษย์ ถึงแม้ท่านพุทธทาสจะกล่าวว่า ปรากฏการณ์ทั้งหมดเกิดจากวิฤติที่เกิดขึ้นในสังคมทุกด้านที่ กล่าวถึง เป็นผลมาจากระบบการปกครองที่เหลวแหลกจนกระทั่งสร้างวัฒนธรรมที่เลวร้ายขึ้นมา 2 ประการ กล่าวคือ วัฒนธรรมแห่งความละโมบ และวัฒนธรรมแห่งความเกลียดชัง

วัฒนธรรมด้านลบที่กล่าวถึงทั้งสองประการล้วนเป็นสารตั้งต้นที่ก่อให้เกิดวิฤติ ของสังคมอย่างมากมายดังที่อ้างถึงคำกล่าวของท่านพุทธทาสไปแล้ว โดยแต่ละวัฒนธรรมจะมีลักษณะ ดังนี้

1. วัฒนธรรมแห่งความละโมบ ระบบการปกครองในระบบเดิมทำลายจิตใจทำลายศีลธรรม สร้างวัฒนธรรมแห่งความละโมบ มือใครยาวสาวได้สาวเอา มุงกอบโกย โดยไม่สนใจว่า การได้มาของตน มีค่าเท่ากับการทำลายหรือการสูญเสียของใครหรือธรรมชาติอันไหนบ้าง

2. วัฒนธรรมแห่งความเกลียดชัง เป็นผลผลิตของระบบการปกครองที่ใช้อำนาจนำแบบเดิม ไม่ส่งเสริมความรักความเมตตา แต่ส่งเสริมสิทธิและเสรีภาพจนทำให้คนเกิดความยึดมั่น ถือมั่นในตัวตน กลายเป็นสังคมตัวใครตัวมันและแบ่งแยก มองคนด้วยกันบนความแตกต่าง แบ่งแยก พวกเขา พวกเขา อะไรที่เป็นของเราเป็นสิทธิของเราเท่านั้น พวกเขาไม่มีสิทธิ ด้วยพื้นฐานความคิด แบบนี้ จึงกลายเป็นสารตั้งต้นที่ก่อให้เกิดสงคราม เช่นฆ่า ประหัตประหารล้มตายกันไปจำนวน มากมายทางออกของวิฤติที่จะนำสังคมไปสู่สังคมแห่งสันติสุข ก็คือ วัฒนธรรมแห่งการตื่นรู้ เป็นวัฒนธรรมที่ผู้คนเป็นกัลยาณมิตรต่อกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลมีเมตตาเผื่อแผ่แบ่งปันต่อกัน ในวัฒนธรรมแห่งการตื่นรู้ ระบบการปกครองแบบประชาธิปไตยจะถูกยกระดับเป็นประชาธิปไตย แห่งธรรมาธิปไตย อันเป็นผลมาจากการที่คนในสังคมมีคุณภาพผนวกรวมกับสังคมมีคุณภาพจะทำให้ การปกครองมีคุณภาพ ตามสมการทางสังคมที่ว่า

คนมีคุณภาพ + สังคมมีคุณภาพ = ประชาธิปไตยแห่งธรรมาธิปไตย

สมการประชาธิปไตยแห่งธรรมาธิปไตย

แต่ถึงกระนั้นแนวคิดนี้ก็ยังมึลักษณะเป็นอุดมคติ เพราะทิศทางการนำพารัฐไปสู่ การปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตยแห่งธรรมาธิปไตย ยังมีดมนในโลกรของความเป็นจริง เพราะหลักการแห่งประชาธิปไตยแห่งธรรมาธิปไตย จะต้องปกครองบ้านเมืองที่ธำรงไว้ซึ่ง หลักศีลธรรมอันดีงามเป็นพื้นฐาน หลักศีลธรรมไม่ใช่เรื่องของการเขียนรัฐธรรมนูญให้เกิดองค์กร มากมายมาทำหน้าที่สร้างดุลอำนาจในระบอบการปกครอง แต่เป็นเรื่องของการสร้างพลเมืองให้มี ธรรม และธรรมที่เป็นพื้นฐานที่สุดที่พลเมืองจะต้องมี คือ ศีล อันได้แก่ วินัย ในที่นี้ผู้เขียนจะไม่ สาธยายประเด็นเกี่ยวกับศีล เนื่องจากจะมีกล่าวถึงหมู่บ้านรักษาศีล 5 แต่จะให้เห็นภาพที่ชัดเจนว่า ระบอบการปกครองที่เรียกว่า ประชาธิปไตย จะมีคุณภาพจะต้องเป็นประชาธิปไตย แห่งธรรมาธิปไตย การที่จะเกิดขึ้นได้จะต้องมีสังคมที่มีคุณภาพ สังคมจะมีคุณภาพได้คนในสังคม ต้องมีคุณภาพก่อน และเครื่องมือพื้นฐานในการสร้างคนมีคุณภาพ คือ วินัย ดังเช่น ประเทศญี่ปุ่น เกิดสึนามิครั้งใหญ่ ทำให้คนญี่ปุ่นไร้บ้านไร้ที่อยู่เป็นจำนวนมาก ขาดแคลนอาหาร อาหารที่มีอยู่ไม่เพียงพอสำหรับคนทั้งหมด แต่คนญี่ปุ่นก็ไม่มีอาการแย่งปล้นชิง ในยามวิกฤติเช่นนี้กลับยังต่อแถวสิ่งของที่บ่งบอกถึงเอกลักษณ์ของท้องถิ่นได้ดีที่สุดคือวัฒนธรรมประจำท้องถิ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งวัฒนธรรมที่เป็นอัตลักษณ์หรือมีลักษณะเฉพาะตัว ก็ยังจะสร้างความแตกต่างอย่างชัดเจน แต่เส้นทางของกิจกรรมในสังคมจะก้าวขึ้นมาเป็นวัฒนธรรมได้นั้น ต้องผ่านบททดสอบมากมาย บางกิจกรรมเกิดขึ้น แต่ไม่ได้รับการยอมรับ ก็ไม่เรียกว่าเป็นวัฒนธรรม บางกิจกรรมเกิดขึ้น และได้รับการยอมรับพร้อมกับการใช้ระยะเวลาหนึ่งในการพิสูจน์คุณค่า เมื่อกิจกรรมนั้นดำรงอยู่จนผ่านบททดสอบได้ก็จะสถาปนาให้เป็นวัฒนธรรมในสังคมโดยปริยาย เช่น ประเพณีการร้องรำทำเพลง ประเพณีการนับถือบรรพบุรุษประเพณีการแข่งขันเรือ เป็นต้น ซึ่งกิจกรรมส่วนใหญ่ที่ได้กลายเป็นวัฒนธรรมของชุมชนล้วนแต่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของสมาชิกในสังคมทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็นวัฒนธรรมการกิน วัฒนธรรมการดำรงชีวิต หรือวัฒนธรรมด้านปรัชญาความเชื่อ เป็นอาทิครั้นเมื่อการเมืองได้ใช้มุมมองของวัฒนธรรมมาเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา ก็ยิ่งทำให้วิถีชีวิตของชุมชนได้รับความสนใจมากยิ่งขึ้นเพราะกิจกรรมในชุมชนสามารถเชื่อมโยงเข้ากับการเมืองได้แทบทั้งหมด ประกอบกับวิถีชีวิตต่างๆ ก็จะเป็นปัจจัยสนับสนุนการพัฒนาการเมืองได้อีกทางหนึ่งด้วย ปรัชญาหรือความเชื่อประจำท้องถิ่นเป็นลักษณะสำคัญของท้องถิ่นที่คนในสมาชิกได้รับรู้จากรุ่นสู่รุ่น ซึ่งความเชื่อประจำท้องถิ่นนี้สามารถพัฒนาขึ้นไปเป็นความรู้ประจำท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาท้องถิ่นได้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นเป็นความรู้ความสามารถที่คนในชุมชนเข้าใจจริงและผ่านกระบวนการทางความคิดเชิงสร้างสรรค์จนกระทั่งเกิดผลสำเร็จมาแล้ว แม้ภูมิปัญญาจะเป็นนามธรรมที่ไม่มีตัวตน จับต้องไม่ได้แต่ก็เป็นความรู้ที่ลึกซึ้งคิดที่อยู่รอบตัวสมาชิกทุกคนในท้องถิ่น การเมืองวัฒนธรรม: รากเหง้าแห่งการพัฒนาการเมืองไทย

ขณะเดียวกันภูมิปัญญาท้องถิ่นยังแสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตและคุณค่าแห่งวัฒนธรรมที่สามารถผสมผสานองค์ความรู้เข้ากับทักษะวิชาการแขนงอื่นๆ ได้ด้วย เช่น ความเชื่อเกี่ยวกับปูตา ผีบรรพชน และพิธีกรรมต่างๆ หากรู้จักประยุกต์ใช้ก็จะสามารถสร้างการมีส่วนร่วมทางการเมืองได้และสามารถระดมมวลชนให้ชุมชนยืนหยัดพึ่งตนเองตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงได้ตั้งนั้น ภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงเป็นรากเหง้าที่ช่วยส่งเสริมให้ชุมชนพัฒนาได้อย่างยั่งยืนและยังประโยชน์ให้สมาชิกมีความเข้าใจในวิถีชีวิตของตนอย่างลึกซึ้งซึ่งเมื่อความเข้มแข็งของชุมชนขึ้นอยู่กับรูปแบบความเชื่อทางวัฒนธรรม นั้นแสดงว่าทุนทางวัฒนธรรมเป็นส่วนสำคัญที่จะทำให้คุณภาพชีวิตของผู้นั้นในชุมชนสูงขึ้น เป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาชีวิตกับจิตใจและเป็นฐานรากที่ช่วยให้สมาชิกสัมผัสถึงแก่นแท้ของวัฒนธรรม เมื่อเข้าใจวัฒนธรรมก็สามารถเข้าใจระบบการเมืองได้เช่นกัน วัฒนธรรมชุมชนจะช่วยพัฒนาการเมืองในระดับท้องถิ่นให้ไปสู่ระดับที่สูงขึ้น อย่างเช่นกิจกรรมการบวชป่า การสืบชะตาแม่น้ำ หรือการอนุรักษ์ป่าชายเลน ล้วนเป็นวัฒนธรรมในชุมชนที่ได้ช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตตั้งแต่ระดับชุมชนจนถึงระดับประเทศด้วยซึ่งเมื่อภาครัฐเห็นความสำคัญก็อาจดำริให้ออกกฎหมายเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยมีผลบังคับใช้ทั่วประเทศ ยังผลให้ทรัพยากรธรรมชาติในแต่ละชุมชนได้รับการปกป้อง สร้างความอุดมสมบูรณ์ให้กับชุมชน และนำทรัพยากรนั้นไปใช้ให้เกิดอรรถประโยชน์สูงสุดแก่ชุมชน เกิดอานิสงส์ตามมาก็คือ ชุมชนมีอาชีพ มีรายได้มากขึ้น กินดีอยู่ดีมากขึ้นคุณภาพชีวิตดีขึ้น และชีวิตมีความมั่นคงมากขึ้นด้วย ความสัมพันธ์ของวัฒนธรรม กับการพัฒนาการเมือง ความเกี่ยวข้องของวัฒนธรรมที่มีต่อการเมืองสามารถ มองได้หลายมิติซึ่งหลากหลายมิติมีความเกี่ยวข้องกับ การเมืองอย่างละมุนละม่อม อาทิเช่น วัฒนธรรมการกิน นั้นสามารถมองเป็นการเมืองได้โดยมองในมุมการมี สุขภาพที่ดีซึ่งเป็นพื้นฐานการเมืองที่เกี่ยวข้องกับ นโยบายส่งเสริมสุขภาพของกระทรวงสาธารณสุข หรือ วัฒนธรรมการดำรงชีวิตนั้นสามารถมองผ่านมิติการเมืองในมุมของความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ซึ่งเป็นพื้นฐานการเมืองที่เกี่ยวข้องกับนโยบายรักษาความเรียบร้อยภายในประเทศของกระทรวงที่ใหญ่อันดับหนึ่งคือ กระทรวงมหาดไทย หรือวัฒนธรรมด้านปรัชญาความเชื่อสามารถมองเป็นการเมืองได้ในมุมของการอนุรักษ์ ศิลปะประเพณีที่เป็นมรดกของชาติซึ่งเป็นพื้นฐานของนโยบายอนุรักษ์มรดกไทยของกระทรวงวัฒนธรรม เหล่านี้เป็นต้น นี่จึงเป็นมิติที่วัฒนธรรมเป็นรากเหง้าของการเมืองอย่างแยกคางหางได้กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่า คุณค่าทางวัฒนธรรมถือเป็นปัจจัยเกื้อหนุนที่ช่วย “ค้ำยัน” ให้การเมืองไทยในระดับล่างมีความเข้มแข็งได้ในทุกวันนี้เพราะวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เข้มแข็งจะส่งผลถึงการพัฒนาสังคมให้เข้มแข็งเช่นกันกว่ากิจกรรมหนึ่งๆ จะได้รับการยอมรับและผ่านการตีค่าจากสมาชิกต้องใช้เวลาานมากทั้งยังต้องผ่านกระบวนการวิพากษ์วิจารณ์ขัดเกลา สังเคราะห์และตกผลึกจนกลายเป็นวัฒนธรรมได้ในที่สุด ดังนั้น คุณค่าทางวัฒนธรรมจึงเป็นทุนทางสังคมที่มีอยู่ในตัวบุคคลชุมชน กลุ่ม/องค์กรในท้องถิ่นนั้นๆ และเป็นทุนที่สมาชิกใช้ในการดำรงชีวิตและสามารถบูรณาการเพื่อให้เกิดผลที่ทรงคุณค่าสำหรับการพัฒนาตนเอง ส่วนรวม และระดับประเทศได้ด้วยคุณค่าทางวัฒนธรรมมีส่วนช่วยในการส่งเสริมการปกครองของสังคมได้เพราะเป็นปัจจัย

เชิงลึกที่แทรกอยู่ในทุกอนุของสังคม โดยเฉพาะช่วงวิกฤติการณ์ทางเศรษฐกิจปี 2540 ที่ได้เกิดองคาพยพการเคลื่อนไหวทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม ก็เป็นเครื่องพิสูจน์ความแข็งแกร่งของทุนทางวัฒนธรรมในสังคมไทยได้เป็นอย่างดีจะเห็นได้จากการที่ประชาชนสามารถปรับตัวรวมกลุ่มเพื่อพึ่งพาอาศัยกัน เมื่อภาครัฐมีกำลังในการกระตุ้นเศรษฐกิจน้อยลง ภาคประชาชนจึงต้องออกแรงช่วยพยุงตัวเองมากขึ้น การสร้างเครือข่ายชุมชนที่มีภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐานราก ได้ถูกนำมาใช้เป็นต้นทุนทางสังคมในการกอบกู้ชุมชนจากวิกฤติสังคม และทุนทางวัฒนธรรมยังมีส่วนสำคัญในการพัฒนาท้องถิ่น ซึ่งคุณค่าทางวัฒนธรรมของไทยมี 3 ลักษณะ ดังนี้

- 1) อุดมการณ์ร่วม เป็นตัวปลุกสำนึกการอยู่ร่วมกันของคนในชุมชนอย่างแท้จริง
- 2) สำนึกร่วม เป็นสำนึกในการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน
- 3) ปฏิบัติการร่วม เป็นแนวทางไปสู่การแก้ไขปัญหา

ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระดับนโยบายสาธารณะความสำคัญของทุนทางสังคมและทุนทางวัฒนธรรมต่อการพัฒนาการเมือง พบว่า ต้นทุนเหล่านี้มีความสำคัญอย่างสูงที่จะช่วยวางรากฐานให้กับสังคมในภาพรวมโดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อการเสริมสร้างกระบวนการผลิตในภาคเศรษฐกิจ การเสริมสร้างความมั่นคงให้กับสังคม และการส่งเสริมระบบการเมืองการปกครองให้เข้มแข็ง ในยามที่เกิดวิกฤติเศรษฐกิจและสังคม ทุนทางสังคมก็ยังช่วยดำรงคงสถานะดั้งเดิมไว้ได้ เห็นได้จากการมีส่วนร่วมจากประชาชนในท้องถิ่นที่จะเป็นแรงผลักดันก่อให้เกิดการรวมตัว ร่วมคิด ร่วมทำบนฐานวัฒนธรรม ซึ่งเป็นพลังสำคัญที่ช่วยให้ชุมชนผ่านพ้นวิกฤตต่างๆ ไปได้ ชาวบ้านจะมีความสัมพันธ์กันผ่านระบบเครือญาติมีการปกครองและการจัดการความสงบเรียบร้อยภายในโดยระบบอาวุโส มีผู้นำที่มีบารมีได้รับการเคารพยกย่องในชุมชน สมาชิกชุมชนมีความผูกพันกลมเกลียวเพราะมีความเคารพนับถือในผีบรรพบุรุษเดียวกัน และความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติที่คอยเป็นสิ่งแวดล้อมพฤติกรรมของคน ก่อให้เกิดกฎเกณฑ์ในการอยู่ร่วมกันอย่างมีระเบียบแบบแผน รวมทั้งคติทางศาสนาพุทธ-พราหมณ์ที่เข้ามาผสมกลมกลืนในวิถีความเชื่อ พิธีกรรม และประเพณีของชุมชน สิ่งเหล่านี้หล่อหลอมให้สมาชิกชุมชนอยู่ร่วมกันด้วยความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เมื่อเกิดความแตกแยกขัดแย้งก็จะมีกลไกภายในไกล่เกลี่ยตัดสิน คือ ระบบว่าความโดยผู้อาวุโสและเครือญาติจะเห็นได้ว่า การที่สังคมไทยยังคงดำรงอยู่ได้ก็เพราะมีทุนทางสังคมมากมายเป็นตาข่ายรองรับ จุดเด่นที่สำคัญก็คือ การมีสถาบันพระมหากษัตริย์เป็นศูนย์รวมจิตใจของคนทั้งชาติมีระบบเครือญาติและชุมชนที่เข้มแข็งบนพื้นฐานวัฒนธรรมที่เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีน้ำใจไมตรีเป็นต้นคุณค่าทางวัฒนธรรมที่สร้างความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่นเป็นเสมือนฝ่ายที่ชะลอความเสียหายอันอาจจะเกิดขึ้นจากผลกระทบภายนอก เปรียบเหมือนปราการที่จะคอยเฝ้าระวังอันตราย เปรียบเสมือนจิตวิญญาณของสังคมที่สะท้อนคุณค่าของสังคมและเป็นพลังสำคัญให้สมาชิกและสังคมก้าวข้ามอุปสรรคไปได้ นอกจากนี้ทุนทางสังคมจะได้รับการยกย่องว่าเป็น “ของมีค่า” ที่ช่วยลดวิกฤติสังคมแล้วทุนสังคมก็ยังช่วยส่งเสริมการเมืองการปกครองในประชาธิปไตยให้มีความเข้มแข็งได้อีกด้วยโดยจะสามารถอธิบายได้ดังนี้

1. สังคมพึ่งพา (life for society) อุปนิสัยการพึ่งพาและถ้อยที่ถ้อยอาศัยกันจะช่วยผ่อนหนักเป็นเบา ในผลกระทบซึ่งเกิดจากปัจจัยภายนอกที่ควบคุมไม่ได้เช่น ปัญหาสงครามกลางเมือง ปัญหาราคาน้ำมันโลก ปัญหาเศรษฐกิจโลก เป็นต้น การมีสังคมที่พึ่งพากันกลายเป็น “วัดขึ้นทางวัฒนธรรม” ที่สร้างภูมิคุ้มกันให้กับประเทศเมื่อต้องเผชิญโรคร้าย สังคมพึ่งพาที่เห็นได้เด่นชัดที่สุด คือ วัฒนธรรมท้องถิ่นที่มีการรวมกลุ่มเป็นองค์กรภาคประชาชนอย่างแข็งแกร่งเช่น กลุ่มเหมืองฝาย กลุ่มสัจจะออมทรัพย์กลุ่มดูแลรักษาป่าชุมชน ถือเป็นตัวอย่างของสังคมพึ่งพา (ในเรื่องที่ดี) ที่ช่วยให้สมาชิกในสังคมหล่อหลอมเอื้ออาทรต่อกันจนเกิดเศรษฐกิจหมุนเวียนอยู่ในชุมชน เช่น การจ้างงานการบริโภคทรัพยากรอย่างคุ้มค่า สังคมที่พึ่งพาอาศัยกันเป็นกลจักรสำคัญที่ช่วยสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนมีความสมานฉันท์เป็นปึกแผ่น รักษารากเหง้าทางสังคมได้เป็นอย่างดี ซึ่งช่วยสนับสนุนให้นโยบายรัฐสามารถ “เข้าถึง” (approach) ประชาชนได้ง่ายและช่วยเผยแพร่แนวคิดการเมืองแบบประชาธิปไตยได้อย่างกว้างขวาง มากขึ้นด้วย อาทิการพึ่งพาให้ชุมชนช่วยประชาสัมพันธ์นโยบายประชารัฐตามข้อมูลที่เป็นจริง หรือกรณีภาคประชาชนอาจพึ่งพาเจ้าหน้าที่รัฐให้ประสานงานส่งหน่วยควบคุมโรคติดต่อที่ไปยังพื้นที่แพร่ระบาดในช่วงนอกเวลาราชการ เหล่านี้ถือเป็นความสำเร็จอันเกิดจากความร่วมมือกันอย่างเข้าใจ โดยมีได้มีคำตอบแทนใดๆ มิได้ช่วยเหลือเพราะสายสัมพันธ์ส่วนตัว หากแต่ทำไปเพราะความเต็มใจที่ได้ปฏิบัติหน้าที่ที่ตนรับผิดชอบอย่างสมบูรณ์ที่สุด อันเนื่องมาจากสายสัมพันธ์ที่ดีที่เกิดจากการวางใจกันระหว่างภาครัฐกับภาคประชาชนนั่นเอง

2. ประเพณีพึ่งพิง (life from tradition) ประเพณี วัฒนธรรมใน แต่ละท้องถิ่น ถือว่ามีความสำคัญที่ไม่ใช่แค่ช่วยชะลอความตกต่ำที่เกิดจากปัจจัยภายนอกเท่านั้น แต่ยังเป็นฟันเฟืองสำคัญที่ช่วยหล่อหลอมและสร้างความหวังใหม่ๆ แก่สมาชิกในสังคมด้วย ประเพณีวัฒนธรรมที่ยืนหยัดในสังคมไทยมาช้านานได้สร้างมิตรภาพที่น่าทึ่งให้เกิดขึ้นในสังคม ไม่ว่าจะเป็นการยกย่องผู้ใหญ่ กตัญญูรู้คุณ การโอบอ้อมอารีของคนไทยมีส่วนช่วยดำรงความมั่นคงและความสามัคคีปรองดองของชนในชาติก็ล้วนแต่สะท้อนถึงจุดแข็งแห่งประเพณีท้องถิ่นไทยที่พึ่งพิงกันอย่างถ้อยที่ถ้อยอาศัยทั้งสิ้น เพียงแต่สังคมต้องมีสติมากพอที่จะไม่คล้อยตามให้ผู้ใหญ่ที่ไร้คุณธรรมชักจูงให้เชื่อในทางเสื่อมหรือมีฉันทิภูมิตัดต้องรู้จักแยกแยะที่จะเลือกเคารพผู้ใหญ่ที่มีคุณธรรมจริยธรรมเป็นต้นแบบ เมื่อผู้ใหญ่มีคุณสมบัติที่น่าเลื่อมใสศรัทธาแล้ว ก็จะเปิดโอกาสให้ชุมชนได้เข้า การเมืองวัฒนธรรม: รากเหง้าแห่งการพัฒนาการเมืองไทยมีส่วนร่วม (participation) ในการตัดสินใจกำหนดทิศทางการพัฒนาชุมชนได้โดยไม่ผูกขาดอำนาจการตัดสินใจอยู่แต่ในคนบางกลุ่มเท่านั้น เมื่อสังคมเกิดความปรองดอง แม้สถานการณ์ในปัจจุบันจะเริ่มมีการแบ่งแยกอุดมการณ์ทางการเมืองเป็นสีต่างๆ แต่ต้นทุนทางวัฒนธรรมที่อยู่ในระดับสูงของไทยก็จะสามารถประสานความคิดต่างของคนในชุมชนได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้คุณค่าของประเพณีวัฒนธรรมในแต่ละท้องถิ่นยังได้ทำหน้าที่ช่วยประสานรอยร้าวนั้นให้ประสานกันได้อย่างดีเลิศ ไม่ว่าคนในชุมชนจะชุ่นเคื่องกันมายาวนานขนาดไหน แต่พอถึงห้วงเวลาประเพณีสำคัญ ความขัดแย้งนั้นก็

ดูเหมือนจะค่อยๆ จางลงอย่างเห็นได้ชัด อาทิเช่น พอถึงเทศกาลประเพณีสงกรานต์ชาวบ้านทุกตารางเมตรในสังคมจะสืบสานประเพณีรดน้ำดำหัวผู้ใหญ่ที่เคารพนับถือ ทำให้เกิดบรรยากาศแห่งความสามัคคีปรองดองเกิดขึ้นอีกครั้ง ทำให้สังคมได้ผู้นำและผู้ตามที่มีคุณธรรมเพิ่มขึ้น เฉกเช่นเดียวกับประเพณีบุญข้าวสากหรือประเพณีวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เป็นต้น ซึ่งล้วนแต่เป็นองค์ประกอบสำคัญที่ช่วยหล่อหลอมเจตคติร่วมกัน มีความอบอุ่นและมิตรสัมพันธ์ที่มอบให้แก่กัน ถือว่าเป็นสิ่งที่ช่วยสร้างความรักความสามัคคีเป็นการแสดงออกซึ่งสังคมแบบพหุนิยม (pluralism) ที่นำไปสู่ความสวยงามตามแนวทางประชาธิปไตยสากลดังนั้น องค์ความรู้แบบดั้งเดิมจึงกลายเป็นประเพณีเกี่ยวกับวิถีชีวิตที่มีผลต่อการส่งเสริมการปกครองและการพัฒนาประชาธิปไตยดังกล่าว

3. ประชาธิปไตยในโรงเรียน (democracy in school) รัฐบาลไทยในอดีตได้ใช้ระบบการศึกษาถ่อมเกล้าให้ราษฎรได้เข้าใจหน้าที่ของตนเพื่อตอบสนองต่อรัฐผ่านหลักสูตรหน้าที่พลเมือง ต่อมาเมื่อมีการกระจายการศึกษาไปสู่ท้องถิ่นมากขึ้น การปรับเนื้อหาหลักสูตรให้เข้ากับแต่ละท้องถิ่นจึงเริ่มปรากฏมากขึ้น เช่น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 2550 และ 2560 ต่างก็มีเจตจำนงที่จะกระจายอำนาจการตัดสินใจให้กับท้องถิ่นเพื่อการเรียนรู้จุดเด่นของท้องถิ่นตนให้ลึกซึ้งมากขึ้น ถือเป็นกระบวนการที่จะช่วยตอบสนองนโยบายการปกครองจากส่วนกลางให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของประชาชนในแต่ละท้องถิ่นได้ นอกจากนี้การเรียนรู้โครงสร้างการเมืองในระดับท้องถิ่นด้วยการเริ่มต้นที่ระบบการศึกษาถือเป็นกระกระต้นชีพจรการเมืองได้อย่างตรงจุดที่สุด เพราะโรงเรียนเป็นระบบการศึกษาที่มีกระบวนการพัฒนาคนให้มีความรู้ความเข้าใจ และถ่อมเกล้าทางการเมือง (political socialization) ได้ดีที่สุดในชีวิตหนึ่ง ทั้งรูปแบบการเสริมสร้างความรู้ทฤษฎีเกี่ยวกับระบอบประชาธิปไตยในโรงเรียนและการนำไปใช้ในชีวิตประจำวันในทางปฏิบัติ เพราะสามารถจำลองบรรยากาศการเมืองได้ในระดับหนึ่ง ในสังคมโรงเรียนจะมีผู้บริหาร ครูอาจารย์ เป็นต้นแบบประชาธิปไตยให้แก่นักเรียน และร่วมมรดงศ์ให้เข้าใจการปกครองโดยผ่านกระบวนการเลือกตั้งแบบต่างๆ เช่น การเลือกประธานนักเรียน การโหวตเลือกหัวหน้าห้อง การสมัครใจเป็นจิตอาสาในโรงเรียน เป็นต้นทั้งหมดนี้จะทำให้นักเรียนเกิดการ “ ซึมซับ ” (absorption) อุดมการณ์ทางการเมืองในเบื้องต้น ช่วยเสริมสร้างแนวคิดความเท่าเทียมกัน ช่วยฝึกนักเรียนให้รู้จักวิธีการของระบอบประชาธิปไตยผ่านสนามเลือกตั้งในสถานศึกษาของตน ทั้งยังสามารถนำวิธีคิดแบบประชาธิปไตยไปใช้กับสมาชิกในครอบครัวได้เช่นกัน

4. สถาบันครอบครัวเข้มแข็ง (family power) ความสัมพันธ์ที่ดีของครอบครัวและเครือญาติในชุมชนถือเป็นจุดแข็งสำหรับทุนทางวัฒนธรรมไทยที่ช่วยในการพัฒนาการเมืองไทย เพราะหลังจากที่ได้เรียนรู้ทฤษฎีประชาธิปไตยในโรงเรียนแล้ว การนำความรู้ไปสู่ภาคปฏิบัตินอกโรงเรียน โดยเฉพาะการถ่ายทอดสู่สมาชิกในครอบครัวผ่านกิจกรรมต่างๆ เช่น การเปิดโอกาสให้สมาชิกแสดงความคิดเห็น การประชุมปรึกษาหารือหรือการรับฟังความคิดเห็น การฟังเสียงข้างมากที่มีเหตุผล เป็นต้น การอบรมเลี้ยงดูในครอบครัวมีส่วนสำคัญมากในการขัดเกล้าให้สมาชิกในครอบครัวมีจิตใจที่อ่อนโยน มีคุณธรรม รู้จักการมีเหตุผล แบ่งปัน รู้จักรับฟังความคิดเห็น

ของผู้อื่น มีการแสดงออกที่เหมาะสมและสามารถหลีกเลี่ยงการทะเลาะวิวาทได้ตั้งนั้นการหมั่นดูแลสมาชิกในบ้านอย่างประณีประนอมถือเป็นรากเหง้าที่ทำให้ต้นประชาธิปไตยในบ้านเติบโตขึ้นอย่างสมบูรณ์และการกล่อมเกล่าอย่างมีเหตุผลมากขึ้นจะช่วยปลูกฝังระเบียบวินัยและความรับผิดชอบ ซึ่งจะช่วยสร้างวิถีคิดแบบประชาธิปไตยให้เกิดขึ้นได้ตั้งแต่ที่บ้านเป็นการฝึกสร้างความสมดุลระหว่างการใช้เสรีภาพความรับผิดชอบและความมีวินัยที่ไม่เบียดเบียนสิทธิของผู้อื่น โดยเฉพาะการสร้างนิสัยให้เป็นผู้มีวินัยที่สามารถควบคุมตัวเองได้ เพราะวินัยเป็นสิ่งสำคัญมากในการพัฒนาการเมืองตามแนวประชาธิปไตยสากล หากประชาชนไร้ระเบียบวินัยก็ย่อมไม่สามารถบังคับหรือควบคุมตัวเองให้มีพฤติกรรม (mindset) อยู่ในกรอบกติการ่วมกันได้ ยิ่งวินัยได้รับการฝึกฝนตั้งแต่ระดับฐานรากของสังคมแล้วก็จะยิ่งช่วยยกระดับการเมืองไปสู่ความเป็นสากลได้มากขึ้นเท่านั้น สอดคล้องกับคำกล่าวที่ว่า “วินัยเกิดขึ้นที่บ้าน”

5. อิสระของท้องถิ่น (local autonomy) องค์ประกอบของการพัฒนาทางการเมืองที่สำคัญอีกประการหนึ่งก็คือ ความเป็นอิสระของระบบย่อยในท้องถิ่น เพราะการเมืองในระดับท้องถิ่นของไทยได้รับอิสรเสรีภาพมาอย่างยาวนานตามนโยบายการกระจายอำนาจ (decentralization) จึงกลายเป็นอีกหนึ่งแรงผลักดันที่สะท้อนทุนทางวัฒนธรรมได้เป็นอย่างดี ความคุ้นเคยในการได้สิทธิ์ดูแลตัวเองได้เป็นเบ้าหลอมให้สมาชิกในชุมชนคุ้นชินกับความคล่องตัวในการบริหารท้องถิ่น แต่เมื่อใดก็ตามที่ความเป็นอิสระในการบริหารท้องถิ่นลดลง คงทำให้ความเป็นท้องถิ่นนิยมและทุนดั้งเดิมทางวัฒนธรรมได้รับผลกระทบอย่างแน่นอนเพราะการให้สิทธิเสรีภาพอยู่คู่สังคมไทยมาอย่างยาวนาน ไม่ว่าจะเป็นเสรีภาพด้านเศรษฐกิจ (ประกอบสัมมาอาชีพใดก็ได้หรือใครใคร่ค้าค้า ใครใคร่ขายขาย)ด้านสังคม (มีสัมมาทิฐิเรื่องใดก็ได้) และด้านการเมือง(เคารพในสิทธิที่จะเลือกใครเป็นผู้ปกครองก็ได้) ซึ่งมีผลทำให้ท้องถิ่นหลอมรวมกันเป็นปึกแผ่นมากขึ้น เป็นแรงขับ (push) ที่ช่วยให้เกิดประสิทธิภาพในการแก้ไขปัญหาของชุมชน การให้อิสระในการปกครองตนเองมีส่วนสำคัญที่ช่วยจรรโลงให้ระบบราชการเกิดการพัฒนามีประสิทธิภาพ อันเนื่องมาจากการที่ระบบราชการมีขนาดเล็กลง (down size) ไม่ซ้ำซ้อนนั่นเอง เมื่อโครงสร้างหรือสายการบังคับบัญชาสั้นลง การบริหารองค์กรและการให้บริการประชาชนจึงมีความสะดวกรวดเร็วหรือที่เรียกว่า “reengineering” (การปรับรื้อระบบ) เห็นได้จากการปรับโครงสร้างการบริหารราชการแผ่นดินในบางกระทรวงเพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก เมื่อประชาชนรู้สึกมีส่วนร่วมทางการเมืองประชาชนก็จะสำนึกในความเป็นท้องถิ่นของตน เกิดความหวงแหนในสิทธิและเสรีภาพมากขึ้น สอดคล้องกับมาตรา 43 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ที่ระบุว่าบุคคลและชุมชนมีสิทธิเข้าชื่อกันเพื่อเสนอแนะต่อหน่วยงานรัฐเพื่อให้อำนาจการในอันที่จะเป็นประโยชน์ต่อประชาชนหรือชุมชน ยิ่งไปกว่านั้นยังส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น ด้วยการกระจายอำนาจ เช่นนี้การมีส่วนร่วมในการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐทุกระดับจึงถือเป็นการส่งเสริมให้ประชาชนมี ความเข้มแข็งตามหลักการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขการเมืองวัฒนธรรม:

รากเหง้าแห่งการพัฒนาการเมืองไทยฉะนั้นการปกครองส่วนท้องถิ่นที่ให้ความเป็นอิสระแก่ระบบย่อยในท้องถิ่นจึงเป็นการสร้างทัศนคติทางการเมืองที่ถูกต้องและดีงามซึ่งจะช่วยให้ก้าวข้ามความขัดแย้งที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาการเมืองไทย หากประชาชนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทของตนว่าการเมืองเป็นเรื่องที่ใกล้ตัวที่ทุกคนมีส่วนร่วมได้

สรุป

การปกครองรูปแบบใดก็ตามก็ต้องมีความเชื่อทางด้านวัฒนธรรมประเพณีเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการบริหารจัดการพัฒนาและการสร้างความรักความสามัคคีของคนทั้งชาติอยู่ด้วยเสมอไปเพราะวัฒนธรรมเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตคนเราไปแล้ว

เอกสารอ้างอิง

- กฤษณา วงษาสันต์. (2552). *วิถีไทย*. กรุงเทพมหานคร: เวิร์ดเวฟ เอ็ดดูเคชั่น
- เกษียร เตชะพีระ. (2560). *การเมืองวัฒนธรรม*. มติชนสุดสัปดาห์. 37 (1924), 3-7.
- ณรงค์ เส็งประชา. (2541). *มนุษย์กับสังคม*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.
- พลศักดิ์ จิรไกรศิริ. (2542). *การเมืองเบื้องต้น*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อักษรเจริญทัศน์.
- บุศรินทร์ เลิศขวลิตสกุล. (2555). *การเมืองเชิงวัฒนธรรมของรสชาติ: วิถีอาหารของแรงงาน ไทใหญ่*. *วารสารสังคมวิทยามานุษยวิทยา*. 31 (2), 137-168
- นันทวัช นูนารถ. (2560). *ภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณค่าแห่งวิถีชีวิต วัฒนธรรม เพื่อการศึกษาที่ยั่งยืน*. *วารสารวิชาการและวิจัยสังคมศาสตร์*. 12 (34), 17-26.
- พระมหาสุเทพ สุปญฺธิโต. (2560). *หัวหน้าภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. (11 สิงหาคม 2560). สัมภาษณ์.
- พระมหาบุญเลิศ อินทปญฺโญ. (2560). *พุทธรัฐศาสตร์: การพัฒนาพุทธธรรมเพื่อความสมบูรณ์แห่งรัฐ*. นนทบุรี: นิติธรรมการพิมพ์.
- วิศาล ศรีมหาวโร. (2554). *การเมืองไทยระบบหรือคน: การพัฒนาวัฒนธรรมและการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน*. *ออนไลน์*. สืบค้นเมื่อ 20 มีนาคม 2564. แหล่งที่มา: <http://kpi2.kpi.ac.th/wiki/index.php/>
- วิทยากร เชียงกุล. (2552). *แนวทางสร้างประชาธิปไตยทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม*. กรุงเทพมหานคร: สถาบัน พระปกเกล้า.
- เสาวภา สุขประเสริฐ. (2542). *มิติทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชนและองค์กรชุมชน กรณีศึกษาองค์กรการบริหารส่วนตำบล (อบต.เมือง) จังหวัดเลย*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงาน คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติกระทรวงศึกษาธิการ.

- พรอัมรินทร์พรหมเกิด. (2558). การปฏิรูปการเมืองไทยว่าด้วยการพัฒนาวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย: เส้นทางใหม่ที่ดีกว่า. *รัฐสภาสาร*. 63 (11), 9-34.
- สมหมาย จันทรเรือง. (2559). โรงเรียนประชาธิปไตย. *ออนไลน์*. สืบค้นเมื่อ 20 มีนาคม 2564. แหล่งที่มา: https://www.matichon.co.th/columnists/news_366282
- อริย์รัช แก้วเกาะสะบ้า. (2559). *วัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานวิชาการ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- อานันท์ กาญจนพันธ์. (2538). *วัฒนธรรมกับการพัฒนา: มิติของพลังที่สร้างสรรค์*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา กรมการศาสนา.